

Sredi junija je vlada RS objavila, da je sprejela zakon o dolgotrajni oskrbi, to je tisti zakon, ki se je medil dve desetletji, tisti, ki bi ga krvavo potrebovali že predpredčerašnjim – in tisti, ki določa, kako bodo skrbeli za nas, ko sami tega ne bomo več zmogli. A to ni tisti predlog zakona, o katerem je lani razpravljala javnost, tistega so potem temeljito predelali in smo zdaj s tem zakonom dobili, pravi vlada, rešitve, ki »prinašajo višjo transparentnost porabe javnih virov, izboljšujejo nadzor nad kakovostjo storitev in so oblikovane s ciljem, da bo dolgotrajna oskrba dostopna in dosegljiva vsakomur«. Ja. Teoretično.

Tekst: **JELKA SEŽUN**

Zakon o dolgotrajni oskrbi

Kaj naj storimo s smrdljivimi starci, čas je napočil, povejmo naglas!

Njihova moč je zgodovina, naše število dela za nas.

Kam naj pospravimo zgubane starke, kako naj uničimo stari plevel?

Poslednji ljudje (Katalena: Kužne pesmi)

Omara s praznimi policami in obešalniki

Iz uradnega sporočila, objavljena na spletni strani vlade: »Predlog zakona med drugim priporoča, da upravičenci sami izbirajo med različnimi pravicami in oblikami storitev, da bodo čim bolj ustrezale njihovim potrebam, uvaža enotno sistemsko ureditev in izboljšanje pogojev dela zaposlenih na področju dolgotrajne oskrbe in s tem zmanjšuje tveganje prekarnosti zaposlitev, predlaga sofinanciranje storitev e-oskrbe, dvig višine nadomestila za izpadli dohodek družinskim pomočnikom in možnost 21 dni nadomestne oskrbe s ciljem razbremenitve družinskih članov, ki skrbijo za osebe s težko in najtežjo omejitvijo sposobnosti samooskrbe.« Prinaša, če smo prav razumeli, praktično raj na zemlji za ostarele, njihove družine in negovalce.

to urejal, je predviden šele za leto 2025. In bo čez štiri leta to torej glavobol neke druge vlade.

Kje, kje, kje bom jemal? Zakon o dolgotrajni oskrbi (ZDO) je v pripravi od leta 2002. Veliko osnutkov različnih vlad je že obležalo v predalu, med drugimi tisti iz leta 2017, ki ga je dve vladi nazaj pripravila tedanja zdravstvena ministrica Milojka Kolar Celarc in je bil skoraj dober, a je imel v očeh javnosti ključno napako: predvide-

Biserka Marolt Meden, predsednica Srebrne niti – Združenja za dostojno starost

val je mesečni prispevek zavarovancev (v skladu z njihovimi prihodki), ostanek pa bi primaknila država. Dolgotrajna oskrba pač stane. Tega se je zavedal tudi prvi iz preobilja zdravstvenih ministrov sedanje vlade Tomaž Gantar in pripravil svoj predlog, v katerem je zapovedal 1,47-odstotno prispevno stopnjo – plačevali bi več, kot je predvideval predlog zakona Kolar Celarčeve – a ta osnutek ni prišel niti do obravnave na vladi.

Sami bomo morali sicer prispevati tudi tokrat, vendar se novi zakon s tem ne ukvarja, vse prenaša na še neobstoječi zakon, ki naj bi nastal šele čez štiri leta. Plačevali torej bomo, ampak neznano vsoto na neznanem kraju ob neznanem času. Do takrat »bo financiranje izhajalo iz naslova prenesenih sredstev iz obveznega zdravstvenega zavarovanja ter invalidskega in pokojninskega zavarovanja. Manjkajoča sredstva se bodo zagotovila iz državnega proračuna.« Tule je prevod: vsaj prva štiri leta nam

ne bo treba nič plačevati direktno iz žepa, bomo pa zato odvisni od sredstev, ki nam jih bodo vsako leto namenili iz proračuna. Smo pripravljeni skleniti tako pogodbo s hudičem?

Ker bo število starejših ves čas naraščalo, ker se bodo pravice iz ZDO uvajale postopno, bo naraščala tudi vsota: prvo leto naj bi država iz proračuna zagotovila 105,8 milijona evrov, naslednje leto 164,3 milijona in tretje leto 285,3 milijona.

Zakon naj bi postopno začeli izvajati 1. julija naslednje leto, do 30. junija 2025 naj bi bil pripravljen zakon o obveznem zavarovanju za dolgotrajno oskrbo (sprejet pa do konca leta), ki se bo (končno) ljubeče posvetil finančni osnovi ZDO, določil bo torej pogoje obveznega zavarovanja za dolgotrajno oskrbo, osnovo za plačilo prispevka, prispevno stopnjo, način obračuna in plačevanja.

Da se zakona, ki prinaša številne spremembe in kompleksne novosti, ne da začeti izvajati že takoj

naslednji dan, je jasno, a inovativni koncept »sprejmimo danes in se o načinu financiranja pogovarjajmo čez štiri leta« se zdi absurden. Zakaj torej sploh sprejemati nedorečen zakon, ki je, kot je rekla opozicija, »prazna škatla brez vsebine«? No, eden od razlogov je gotovo to, da bo (še bolj) na široko odprl vrata zasebnikom – dal bo krila privatizaciji dolgotrajne nege, ki sicer poteka že dolgo, čeprav so Srebrna nit in druge organizacije že dolgo opozarjale, da mora biti mreža za dolgotrajno oskrbo (ali vsaj njen večji del) javna. Vendar tega v zakon niso hoteli napisati, nasprotno – ZDO poleg javnih zavodov enakopravno pripušča h koritu tudi koncesionarje, domače in tuje, zasebne podjetnike, po novem celo nosilce dopolnilne dejavnosti na kmetijah. In koncesije, to smo se naučili pri izkušnji z domovi starejših občanov, oskrbo podražijo. Koncesionarski domovi so v povprečju za okrog 30 odstotkov dražji, javnih je pa premalo za vse s tan-

ko denarnico. Se nekaj podobnega obeta tudi na področju dolgotrajne oskrbe? Nedvomno. In povsem jasno je, že zdaj, kdo bo TO plačeval. Boj se Danajcev, tudi ko prinašajo darove, to Vergilovo svarilo je še vedno zelo na mestu. Zakon res prinaša darove, a ne nujno tistim, za katere naj bi poskrbel.

Lani je rekla, to je vse naše, letos pa poje, to je vse moje!

»Zakon o dolgotrajni oskrbi nujno potrebujemo. Vsi se strinjamo s tem stavkom. Smo edina država v Evropski uniji, ki nima sistema z zakonom urejenega tega področja. Vsak hip bomo začeli predsedovati EU, ki nas je že večkrat opozorila, da moramo to področje urediti. Kot tudi nekatera druga. Menda je sprejem Zakona o dolgotrajni oskrbi pogoj za črpanje evropskih sredstev,« pravi Biserka Marolt Meden in pri tem razkrije še en verjeten razlog, zakaj se je s tem polizdelkom državi tako zelo mudilo.

»Menim, da je zakon (predlog 10. 6. 2021) nepopoln (omara s praznimi policami in praznimi obešalniki), še vedno popolnoma neberljiv oziroma nerazumljiv za povprečnega uporabnika, ki ne bo znal izluščiti, katere so njegove pravice in kako jih lahko koristi.«

Biserka Marolt Meden

»Avgusta 2020 je bil v javni razpravi predlog zakona o dolgotrajni oskrbi. Javna razprava je trajala mesec in pol in kljub prošnjam je

normativi oskrbe, doplačevanje, vrste storitev, kadri, ki storitve izvajajo ... Neprofitnost ni nedvoumno opredeljena. Vprašljiv (pre-

niso hoteli podaljšati. Na ta zakon so prejeli 120 mnenj, v vladnem gradivu so poimensko navedli 68 strokovnih združenj, društev, NVO, ki so podala pripombe. In pišejo, da so večinoma vse upoštevali, razen desetih, ki so navedene v vladnem gradivu. Kar seveda NI RES.

Vsekakor tako pomemben zakon ni nastajal v sodelovanju s socialnimi partnerji. Je pa bil predlog iz leta 2020 dobra podlaga, ki bi se jo dalo nadgraditi z dialogom vseh prej naštetih zainteresiranih deležnikov.«

Fantomsko financiranje še zdaleč ni edina pomanjkljivost ZDO. »Saj ne vem, kaj naj izpostavim,« vzdihne. »Vse preveč pomembnih rešitev, a v razpravi označenih kot vprašljivih, je v zakonu izpuščenih in prepuščenih posebnemu zakonu in pravilnikom (podzakonskim aktom), ki jih bosta sprejemala ministra. Verjetno brez javne razprave ... Ključne nedorečenosti vejejo iz celotnega predloga, ki daje prednost tržni naravnosti, privatizaciji oskrbe in nalaga bremena družini. Nikjer ni opredeljeno, kako in v kakšni meri bo država zagotovila ustrezno javno mrežo (brez zasebnikov s koncesijo), v kateri naj bi bile kakovostne storitve dolgotrajne oskrbe enako dostopne vsem, ne glede na debelino denarnice. Torej ni opredeljena javna mreža v odnosu do koncesionarjev, premalo jasno so opredeljene pravice uporabnikov, osnovni standardi in

► visok) je vstopni prag za upravičenost do storitev DO. Ni možnosti izbire oziroma pogodbe z več izvajalci. Problematičen je denarni prejemek.

Zelo vprašljivo so oblikovani tipi institucionalne oskrbe – način opravljanja dolgotrajne oskrbe. Namesto sedanjih domov starejših bodo to: bivalne enote, oskrbni domovi in negovalni domovi. Obstaja velika nevarnost preseljevanja stanovalcev iz enega tipa v drugega, ko bodo recimo potrebovali več pomoči s področja zdravstvene nege, kar je popolnoma nesprejemljivo.«

Kaj, kaj, kaj bi še d'jal, nič, nič, nič ne bom d'jal. Naj nihče ne reče, da nismo iskali svetlih točk, a na vprašanje, kaj je v novem zakonu dobrega, Biserka Marolt

Marjana Kamnik, vodja enote Koroškega doma starostnikov v Slovenj Gradcu, vodja pilotnega projekta dolgotrajne oskrbe na Ravnah na Koroškem:

»Menim, da je zakon potreben in nujen. V času izvajanja pilotnega projekta oskrbe Na domu smo ugotovili, da veliko ljudi ne pozna obstoječih pravic niti novosti, ki jih predvideva novi zakon. Naša koroška izkušnja je zelo pozitivna, predvsem glede integriranih storitev in mobilnega strokovnega tima. Uporabniki so odprtih rok sprejeli fizioterapevta in delovnega terapevta, vedno bolj je potreben socialni delavec na terenu (verjamem, da zdaj, po koroni, še bolj).

Na Koroškem je v času trajanja projekta informacija dosegla približno 20.000 ljudi, 670 uporabnikov je koristilo storitve oziroma je bilo ocenjenih. Naša dilema sta bila primerna lokacija vstopnih točk in pomanjkanje predvidenih kadrov. Na Koroškem še toliko bolj, saj se mnogi strokovnjaki zaposlujejo v Avstriji.

Skrbi tudi prilagajanje institucionalnih mest, verjetno se bodo v domovih za stare ljudi spremenile potrebe po koriščenju storitev, zato bo treba rekonstruirati oziroma revitalizirati institucionalne kapacitete.

Ocenjujem, da bo v okoljih, kjer je dobro razvita mreža pomoči na domu in kjer domovi za stare že ponujajo različne storitve, ZDO lažje zaživel.«

Carmen Rajer, vodja pomoči na domu CSD Krško, vodja pilotnega projekta dolgotrajne oskrbe MOST:

»Noben zakon nikoli ni popoln in ne more biti, nekje pa je treba začeti, sicer bomo spet tam, kjer smo zadnjih 15 let. Menim, da je zakon treba sprejeti, s pravilniki pa bomo korigirali, če bo to potrebno. Kot sem opazila, v zakonu ni več mag. kineziologije, ki se je v našem projektu izkazal kot izjemno dragocen kader in nepogrešljiv del enote za ohranjanje samostojnosti. Če želimo ohraniti celosten pristop, mora enota za krepitev in ohranjanje samostojnosti imeti fizioterapevta, delovnega terapevta in kineziologa, del ekipe mora nujno biti tudi socialni delavec.

ZDO prinaša spremembe na področju dolgotrajne oskrbe, ki so nujno potrebne. Izvajalci v skupnosti ne bomo več dolgo zdržali tega pritiska, potrebujemo nove normative, dodatne ekipe, ki bodo k družini pristopile ustrezno, pravočasno in celostno, v njihovem domačem okolju, ter na ta način razbremenile preostale izvajalce dolgotrajne oskrbe, bodisi socialnega ali zdravstvenega varstva.

Čas epidemije je pokazal ogromno anomalij na terenu, reši pa jih lahko le konkretna sprememba in nov, inovativen pristop. Razumem, da se ljudje a priori bojimo sprememb, a spremembe so vedno dobrodošle, saj prevetrio zadeve, očistijo, kar ni dobro, nam pokažejo nove zorne kote in dajo nov zagon. Kar se nam dogaja, ni nekaj novega, je nekaj, o čemer govorimo že leta in leta, treba se je pač prilagoditi, pripraviti in sprejeti, kar nam prihodnost prinaša.

Ali bi tisto, kar je zdaj napisano, v praksi

delovalo? Pri nas deluje. Ni preprosto, ampak kaj pa je? Govorimo o sedanjosti in prihodnosti nas in naših otrok, mislim, da je to vredno truda in našega časa. Če bomo vedno iskali samo slabo, ne bomo prišli nikamor.

Zakon sprošča regulativo 65 + v domovih, prinaša družinskega oskrbovalca, ki ga doslej ni bilo, z dodatno možnostjo dopusta in nadomestne oskrbe, prinaša nove storitve zdravstva in socialnega varstva iz institucij v domove ljudi, prinaša finančni dodatek z nadzorom, kar pomeni, da bodo sredstva ciljno porabljena za oskrbo družinskega člana, prinaša enotno ocenjevalno orodje in s tem enoten pristop na nacionalni ravni, prinaša enake pravice na nacionalni ravni, česar sedaj tudi nimamo, prinaša koordinirano obravnavo v skupnosti in medresorsko povezovanje ...

Trdno verjamem, da bo zakon stvari izboljšal, seveda pa bo za pomoč na domu pomenil korenite spremembe, vendar mislim, da je prišel čas za reorganizacijo tam, kjer pomoč na domu teče, in postavitev novih temeljev tam, kjer stvari ne tečejo. Kar se financ tiče, pa mislim, da je časa do leta 2025 dovolj, da se na nacionalni ravni vzpostavi vzdržna finančna konstrukcija, če začnemo z reorganizacijo naslednje leto, bomo leta 2025 bistveno jasneje videli finančno sliko, kot jo vidimo sedaj.

Projekt Most je občina Krško podprla in pri tem prepoznala storitve dolgotrajne oskrbe kot pomembne in nepogrešljive. Dela ne zmanjka, vedno znova prihajajo ljudje po pomoč, mi jim damo moč, strokovnost, znanje in podporo, da lahko kljub boleznim ali poškodbam še naprej živijo kakovostno, tam, kjer želijo biti ... In to je na koncu tisto, kar šteje.«

bilo jih je veliko. Ocenjujemo, da so bile naše in tudi pripombe številnih drugih tehtne in pomembne za dobro in kakovostno dolgotrajno oskrbo. Vse bistvene pripombe niso bile upoštevane.

Žalostno pa je, da nekateri kljub ugotavljanju, kaj vse ni v redu v zadnjem predlogu zakona, zahtevajo, da se zakon sprejme, da ga bomo imeli. Da bodo imeli kljukico na seznamu stvari, ki so jih volivcem obljubili, in volitve se bližajo ...«■

Meden odgovarja: »Cilji in načela zakona so dobro napisani, konkretni členi v nadaljevanju pa večinoma nepopolni, nejasni, z eno besedo – razočaranje.«

Veliko dela bi moralo biti opravljenega že pred sprejemom zakona, pa ga ni bilo, dodaja: »Že dolgo opozarjamo, da bi bilo treba že pred sprejemom zakona sprejeti nove kadrovske normative na področju zdravstvene nege in socialne oskrbe, ker so stari 30 let in popolnoma neprimerni. Ravno tako

je treba spremeniti plačni sistem na način, da bo deficitarne poklice na področju dolgotrajne oskrbe stimuliral, da kadri ostajajo doma in ne bežijo za boljšim zaslužkom v tujino. Delo je prenaporno, prezahtevno in predvsem premalo plačano. Nujne so tudi spremembe na področju izobraževalnega sistema, kajti brez strokovnih in primerno plačanih kadrov ne bomo mogli zagotavljati kakovostne dolgotrajne oskrbe.

Naše pripombe so bile oblikovane z vidika uporabnika storitev in

Nov dan, nova sprememba

Zakon s 152 členi, uvodom, številnimi pojasnili in dodatki na skoraj 150 straneh so po tem, ko ga je sprejela vlada, še popravljali, domnevno končna različica je bila na voljo šele prejšnjo sredo, ko so ZDO le poslali v parlament, vendar ni znano, kdaj naj bi ga ta obravnaval. Vse kaže, da ne pred jesenjo.